

Cyril Klement, Roman F. N. Mezencev et al.

**SLOVENSKO-ANGLICKÁ
TERMINOLÓGIA
VEREJNÉHO
ZDRAVOTNÍCTVA I**

**SLOVAK-ENGLISH
TERMINOLOGY
OF PUBLIC HEALTH I**

VIRIBUS UNITIS • SPOJENÝMI SILAMI • WITH UNITED FORCES

Venované slovenskému predsedníctvu Rady EÚ
Dedicated to the Slovakia Presidency of the Council of the EU

2016

PRO
VYDAVATELSTVO

SLOVENSKO-ANGLICKÁ TERMINOLÓGIA VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA I SLOVAK-ENGLISH TERMINOLOGY OF PUBLIC HEALTH I

© 2016 Cyril Klement, Roman Mezencev et al.

Zostavovateľ / Editor-in-Chief

prof. MUDr. Cyril Klement, CSc.

Vedecký redaktor / Senior editor

Roman F. N. Mezencev, Ph.D.

Recenzenti / Reviewers

doc. MUDr. Mária Avdičová, PhD.

doc. MUDr. Elena Nováková, PhD.

Autori / Authors

doc. MUDr. Jití Bajgar, DrSc.

doc. RNDr. Shubhada Bopegamage, CSc., MSc.

Ing. Daniela Borošová, PhD.

RNDr. Jana Čamajová, PhD.

Ing. Alžbeta Ďurecová, PhD.

doc. MUDr. Eleonóra Fabiánová, PhD.

Ing. Martin Frič, PhD.

† prof. MUDr. Ladislav Hegyi, DrSc.

RNDr. Renáta Kissová, PhD.

prof. MUDr. Cyril Klement, CSc.

doc. MUDr. Kvetoslava Koppová, PhD.

Ing. Radovan Lapuník

RNDr. Lucia Maďarová, PhD.

Ing. Zuzana Majláthová

prof. Ing. Jozef Medved, CSc.

Roman F. N. Mezencev, Ph.D., senior scientist

PhDr. Monika Musilová

doc. MUDr. Vladimír Oleár, CSc.

doc. MUDr. Peter Ondruš, CSc.

JUDr. Anna Porubská

Ing. Ronald Roth, PhD.

MUDr. Darina Sedláková, MPH

MUDr. Katarína Slotová, PhD.

prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.

Ing. Adriana Šlajferčíková, PhD.

doc. PhDr. Mária Šupinová, PhD.

RNDr. Alexandra Varjúová, PhD.

Správa lexikálnej databázy a grafický dizajn / Lexical database management & graphic design

Peter Rosa

Vydavateľ / Publisher

PRO, s.r.o., Banská Bystrica, www.pro.sk

Všetky práva vyhradené. Žiadnu časť diela nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľov práv.
All rights reserved. No part of the work can be copied without prior consent of the copyright holders.

ISBN 978-80-89057-60-3

Podakovanie / Acknowledgement

Autori a vydavateľ ďakujú sponzorom za podporu vydania tejto publikácie.
The authors and the publisher acknowledge with thanks the sponsors for their support.

Vážení čitatelia,

predkladáme vám vybrané definície používané v oblasti verejného zdravotníctva, vrátane epidemiológie, hygieny životného prostredia, hygieny detí a mládeže, hygieny výživy, vakcinológie, preventívneho pracovného lekárstva a toxikológie, ochrany a podpory zdravia a ochrany zdravia pred žiarením. S verejným zdravotníctvom úzko súvisia aj niektoré laboratórne disciplíny ako mikrobiológia, chemické analýzy, molekulárna biológia a manažment ich kvality. Štatistika, informačné technológie a práca s nimi patria taktiež k odbornej výbave verejného zdravotníka. V publikácii sú rozoberané aj medzinárodné aspekty verejného zdravotníctva, čím chceme poukázať na jeho globálny rozmer.

Verejný zdravotníctvo sa čoraz častejšie stretáva s krízovým manažmentom, priemyselnými haváriami a mimoriadnymi udalosťami spôsobenými biologickými, chemickými a rádionukleárnymi faktormi, biologickými, chemickými a jadrovými zbraňami a prípadným ošetrovaním postihnutých. Nadväznosť na prvky civilnej ochrany je samozrejmä.

Legislatívny rámec verejného zdravotníctva a terminológia súvisiaca s verejnými financiami a ekonomikou, spolu s právnickým minimom potrebným pre pracovníkov verejného zdravotníctva, prispievajú k dodatočnému prehľadu pracovníkov, ktorí pracujú vo verejnom zdravotníctve alebo prichádzajú s verejným zdravotníctvom do kontaktu.

Publikácia je určená pracovníkom verejného zdravotníctva a veríme, že poslúži študentom medicíny a ošetrovateľstva, ale aj ostatným, ktorí majú záujem o rozšírenie poznatkov v tomto odbore. Anglická mutácia predstavuje základ slovníka pre mnohých pracovníkov verejného zdravotníctva, ktorí prichádzajú do kontaktu s medzinárodnými organizáciami a pracovníkmi verejného zdravotníctva v Európskej komisii.

Uvedomujeme si, že táto publikácia nie je a nemôže byť kompletná, ale určite poskytuje základné informácie a lepšiu orientáciu vo verejnom zdravotníctve najmä pre tých, ktorí ju budú potrebovať pri svojej práci alebo štúdiu.

Zostavovateľ
prof. MUDr. Cyril Klement, CSc.
November 2015
Banská Bystrica

Dear reader,

we are pleased to present this glossary of selected terminology used in the field of public health, including epidemiology, environmental health, hygiene of children and youth, food hygiene, vaccinology, preventive occupational medicine and toxicology, protection and promotion of health, and health protection against radiation. Closely related to public health are some laboratory disciplines, too, such as microbiology, chemical analysis, molecular biology and management of their quality. Statistics, information technologies and work within these disciplines are also important tools for public health workers. By discussing the international aspects of public health in this publication, we would like to point out its global dimension.

Public health is increasingly faced with crisis management, industrial accidents and emergencies caused by biological, chemical and radio-nuclear agents, biological, chemical and nuclear weapons, and possible treatment of those affected. Coordination with the elements of civil protection is taken for granted.

The legislative framework for public health and the terminology relating to public finance and economics along with a legal minimum necessary for public health workers will contribute to additional knowledge of the personnel working in public health sector or those that come into contact with public health.

This publication is intended for public health workers, and we believe that it will serve medical and nursing students, as well as others interested to increase their knowledge in this field. English terminology represents the basics of the lexicon for many public health workers who come in contact with international organizations and public health workers at the European Commission.

We are aware that this publication is not and cannot be complete in all details, but it certainly provides basic elements and better orientation in public health, especially for those who need it for their work or study.

Editor-in-chief
Cyril Klement, MD, PhD., Prof.
November 2015
Banská Bystrica, Slovakia

ÚVOD	V	PREFACE.....	V
POZNÁMKY K POUŽÍVANIU SLOVNÍKA... VIII		KEY TO THE USE OF THE GLOSSARY	VIII
SLOVENSKO-ANGLICKÝ TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍK, A - Z	1-311	SLOVAK-ENGLISH TERMINOLOGY GLOSSARY, A - Z	1-311
ANGLICKO-SLOVENSKÝ INDEX HESIEL, A - Z	312-340	ENGLISH-SLOVAK INDEX OF HEADWORDS, A - Z.....	312-340
BIBLIOGRAFIA	341-346	REFERENCES	341-346
AUTORI	347-375	AUTHORS	347-375

Terminologický slovník je spracovaný spôsobom, ktorý má umožniť jeho jednoduché a intuitívne používanie. Uvádzame niekoľko poznámok na jeho používanie:

1. Kľúčové slová sú zvýraznené hrubým písmom, napr.:
Absorbovaná dávka (D)
2. Vysvetľujúci text je písaný normálnym štýlom, napr.:
– pozostávajú z dvoch komponent;
3. Poznámky k vysvetľujúcemu textu sú označené takto:
POZN. 1
4. Rôzne významy kľúčového slova hesla sú označené takto:
1. prvý význam;
2. druhý význam
5. Odporúčame prečítať si celý vysvetľujúci text. Informácia, ktorá najlepšie vysvetľuje význam hesla v hľadanom kontexte môže byť na konci textu.
6. Taxonomické kategórie sú zvýraznené kurzívou, napr.:
Clostridium perfringens
7. Kurzívou sú zvýraznené subkategórie hesla, napr.:
Celkové výdavky na zdravotníctvo
Verejné výdavky...
Súkromné výdavky...
8. Odkazy na ďalšie súvisiace heslá sú označené takto:
↗ Absorbovaná dávka (D)

Terminology glossary has been planned expressly to make reference intuitively and as easy as possible. The following hints and reminders may be found useful:

1. The headwords are printed in bold, e.g.:
Absorbed dose (D)
2. The entries are printed in normal style, e.g.:
– they consist of two components;
3. Notes within the entries are marked as follows:
NOTE 1
4. Different meanings (etymology) of the headword are marked as follows:
1. first meaning;
2. second meaning
5. The whole entry should be read through. The information, which best clarifies the usage in the reader's context may be in the last line of the entry.
6. Taxonomic categories are marked in italics, e.g.:
Clostridium perfringens
7. Subcategories of a headword are marked in italics, e.g.:
Total expenditure on health
General government expenditure...
Private expenditure...
8. Reference to a related entry is marked as follows:
↗ Absorbed dose (D)

2,3-Dimerkaptopropanol, DMP – antidotum proti lewisitu. ↗ BAL, L, Lewisit.

2,4,5-T – 2,4,5-trichlórfenoxyoctová kyselina; fyto-toxická látka; herbicíd.

2,4-D – 2,4-dichlórfenoxyoctová kyselina; fyto-toxická látka; herbicíd.

7-MEOTA – 9-amino-7-metoxo-1,2,3,4-tetrahydro-akridín; 7-metoxytakrín; inhibitor acetylcholínesteráz v CNS; antidotum proti látke BZ.

A-B toxíny (exotoxíny typu III) – pozostávajú z dvoch komponentov: z podjednotky A, ktorá má enzýmovú aktivitu a pôsobí ako vlastný toxický komponent a z podjednotky B, ktorá sprostredkúva väzbu na receptor hostiteľskej bunky a uľahčuje vstup podjednotky A do bunky. Podjednotky A nemajú enzýmovú aktivitu pokiaľ nie sú uvoľnené z natívneho toxínu A-B; izolované podjednotky A majú enzýmovú aktivitu ale nedokážu sa viazať na bunky a vstupovať do buniek. Izolované podjednotky B sa dokážu viazať na bunky ale sú netoxické, navyše k tomu môžu blokovat väzbu natívneho toxínu A-B na cieľové bunky.

Absorbovaná dávka, D – základná veličina dávky daná pomerom

$$D = E/m,$$

kde E je stredná energia odovzdaná hmote s hmotnosťou m ionizujúcim žiarením. SI jednotkou absorbovanej dávky je joule na kilogram (J kg^{-1}) a jej špeciálny názov je gray (Gy).

Absorpcia – vo farmakológii vstrebávanie; prestup látok podaných extravaskulárne z miesta podania do systémovej cirkulácie prechodom cez slizničné membrány alebo kožu do intersticiálnej tekutiny a následne do krvi.

POZN. 1: Chémia: Proces, pri ktorom jedna látka a to či už pevná alebo kvapalná, prijíma inú látku ako plyn alebo kvapalinu cez póry alebo priestory medzi jej molekulami. Napr. papierový uterák prijíma vodu a voda prijíma oxid uhličitý pomocou absorpcie.

POZN. 2: Fyzika: Príjem a uskladnenie energie, ako je žiarenie, svetlo, zvuk, bez toho aby bola táto energia odrazená alebo predaná ďalej. Počas absorpcie môže energia zmeniť jednu formu energie na inú. Keď žiarenie narazí do elektrónov v atóme, elektróny sa pohybujú k vyššej orbite do stavu vybudenia alebo dochádza k ich strate z atómov alebo molekúl (ionizácii) absorpciou radiačnej energie.

Absorpcia cez kožu – vstup látky do tela cez porušenú alebo neporušenú kožu.

AC – kyanovodík; smrteľná všeobecne jedovatá BOL.

Acetylcholin – neuromediátor prenosu nervového vzruchu na cholinergných synapsiách.

2,3-Dimercaptopropanol, DMP – antidote against lewisite. ↗ BAL, L, Lewisite.

2,4,5-T – 2,4,5-trichlorophenoxyacetic acid; phytotoxic agent; herbicide.

2,4-D – 2,4-dichlorophenoxyacetic acid; phytotoxic agent; herbicide.

7-MEOTA – 9-amino-7-methoxy-1,2,3,4-tetrahydro-acridine; 7-methoxytacrine; central inhibitor of acetylcholinesterases; an antidote against BZ agent.

AB toxins (type III exotoxins) – they consist of two components: subunit “A”, which possesses enzyme activity and functions as the toxic component and subunit “B” that mediates binding to a host cell receptor and facilitates the entry of the A subunit into the cell. The A subunits do not display enzyme activities before they are released from the native AB toxins. The isolated A subunits display enzyme activity but they are unable to bind to cells and enter into them. Isolated B subunits are able to bind to the cells but they are nontoxic and furthermore, they can block the binding of native AB toxin to target cells.

Absorbed dose, D – the fundamental measure of radiation dose given by ratio

$$D = E/m$$

where E is the mean energy imparted to matter of mass m by ionizing radiation. The SI unit for absorbed dose is joule per kilogram (J kg^{-1}) and its special name is gray (Gy).

Absorption – in pharmacology the passage of compounds administered extravascularly from the administration site to the systemic circulation through the mucous membranes or skin into interstitial fluid and subsequently into blood.

NOTE 1: Chemistry: The process by which one substance, whether solid or liquid, uptakes another substance, such as a liquid or gas, through minute pores or spaces between its molecules. A paper towel takes up water, and water takes up carbon dioxide, by absorption.

NOTE 2: Physics: The taking up and storing of energy, such as radiation, light, or sound, without it being reflected or transmitted. During absorption, the energy may change from one form to another. When radiation strikes the electrons in an atom, the electrons move to a higher orbit (higher energy excited state), or they are removed from atoms or molecules (ionization) by absorption of the radiation energy.

Skin absorption – the entry of a substance into the body through broken or unbroken skin.

AC – hydrogen cyanide; lethal, blood agent CWA.

Acetylcholine – neurotransmitter of nerve transmission on cholinergic synapses.

Acetylcholinesteráza, AChE – enzým rozkladajúci neuromediátor acetylcholin.

Acidobázické titrácie – titrácie založené na acidobázických reakciách medzi titrandom a titrantom. Ak je titrant roztokom kyseliny ide o acidimetriu, pretože sa používa roztok kyseliny so známou koncentráciou na stanovenie obsahu alkalického látky v titrande. Ak je titrant roztokom zásady ide o alkalimetriu a stanovuje sa obsah kyseliny v titrande.

Adamsit – 10-chlór-5,10-dihydrofenarsazín; dráždivá látka; DM.

Adaptácia – schopnosť systému prispôbiť sa novým podmienkam. Schopnosť systému zmeniť sa s ohľadom na ohrozenia / hrozby pôsobiace zvnútra / zvonku so zachovaním väčšiny pôvodných funkcií systému. Adaptácia ako pojem sa vzťahuje na reakciu na udalosti, zmenené podmienky s cieľom vyhnúť sa neprijateľným dôsledkom protireakciou. Adaptácia zahŕňa zmeny v systéme, ako výsledok reakcie na prejavy vonkajších vplyvov.

Adaptívna odpoveď – taká reakcia buniek na ožiarenie, ktorá zvyšuje odolnosť buniek na následné ožiarenie.

Adekvátne odstraňovanie ľudských exkrétov – súkromná alebo spoločná vyhovujúca sanitácia, poskytujúca kontrolované odstraňovanie ľudských exkrétov spôsobmi, ktoré zabraňujú priamej expozícii ľudí fekáliám, alebo kontaminácii potravín a lokálneho zásobovania vodou fekáliami.

Adenin – purínová báza, je súčasťou nukleových kyselín.

Aditívne účinky – zdravotné účinky zmesi, ktoré sa rovnajú sume účinkov zložiek tejto zmesi.

Administratívne opatrenia – kategória opatrení na kontrolu nebezpečenstva, kde sa uplatňuje zapojenie administratívnych opatrení a manažmentu v záujme minimalizácie expozície zamestnancov danému nebezpečenstvu, napríklad obohatenie vykonávanej práce (zamestnania), rotácia prác (zamestnaní), plány práce a oddychu, členenie prác v zamestnaní a časové úseky na prispôsobenie.

Adsorpcia – prítiahnutie a udržanie molekúl látky na povrchu kvapaliny alebo tuhej látky, čo má za následok väčšiu koncentráciu molekúl na povrchu.

Aeróbne baktérie – rastú za prítomnosti kyslíka. Obligátne aeróbne baktérie (napr. *Pseudomonas* spp.) sú schopné rásť iba v prítomnosti kyslíka. Fakultatívne anaeróbne baktérie môžu rásť tak v prostredí s kyslíkom, ako aj bez kyslíka a ich metabolické produkty a nároky sa líšia podľa toho, či rastú v prítomnosti kyslíka, alebo v prostredí bez neho. →

Acetylcholinesterase, AChE – enzyme that hydrolyzes the neurotransmitter acetylcholine.

Acid-base titrations – titrations that employ acid-base reactions between titrand and titrant. Acidimetry is used to determine the concentrations of alkaline substances in specimens (titrands) using acids of known concentrations as titrants. Alkalimetry uses basic (alkaline) substances of known concentrations as titrants in order to quantify acids in titrands.

Adamsite – 10-chlor-5,10-dihydrophenarsazine; vomiting agent (sternutator); DM.

Adaptation – the ability of a system to adapt to new conditions; the ability of a system to respond to internal or external threats and maintain most of its original functions. Adaptation as a term is related to the response to events or changed conditions in order to avoid the unacceptable consequences of a backlash. Adaptation includes changes in a system as a result of a response to external influences.

Adaptive response – a post-irradiation cellular response that results in an increased resistance of cells to subsequent radiation exposures.

Adequate excreta disposal facilities – private or public means for adequate sanitation that provide for the controlled disposal of human excreta in ways that prevent direct human exposure to feces or contamination of food and local water supply by fecal matter (ENHIS for the EU region. WHO 2002).

Adenine – a purine base; a component of the nucleic acids.

Additive effects – the health effects of a mixture, which are equal to the sum of the effects of individual components of the mixture.

Administrative controls – a category of hazard control measures that involve administrative and managerial measures in order to minimize exposure of employees to various hazards, e.g. job enrichment, job rotation, work/rest schedules, work division, and time for adaptation.

Adsorption – the attraction and retention of molecules of a substance on the surface of another liquid or solid substance resulting in higher concentration of the adsorbed molecules on the surface.

Aerobic bacteria – they grow in the presence of oxygen. Obligate aerobic bacteria (e.g. *Pseudomonas* spp.) are able to grow only in the presence of oxygen. Facultative anaerobic bacteria can grow in the environment with or without oxygen and their metabolic products and requirements vary depending on whether they are growing in the presence or in the absence of oxygen. →

Mikroaerofilné baktérie (napr. meningokoky, gonokoky, brucely) rastú najlepšie v prostredí so zníženým obsahom kyslíka a so zvýšeným obsahom oxidu uhličitého.

Microaerophilic bacteria (e.g. meningococci, gonococci, brucellas) grow best in the environment with lower oxygen content and increased carbon dioxide content.

Aerosól – heterogénne zmesi malých pevných alebo kvapalných častíc rozptýlených v plynách, ktorých stabilitu určuje sedimentačná rýchlosť (napr. hmla alebo dym). Zdrojom prírodných aerosólov sú napr. spóry rastlín, baktérie a vulkanické pochody (sopečná činnosť). Ďalším zdrojom je ľudská činnosť (cestná, železničná, letecká doprava, priemyselné podniky atď.).

Aerosol – heterogeneous mixtures of small solid or liquid particles suspended in gaseous phase, whose stability is determined by sedimentation rate (e.g. fog or smoke/fume). Naturally occurring aerosols are produced, e.g. from plant spores and bacteria by various processes, including volcanic activity, while human-made aerosols are generated by road, rail and airway transportation, industrial activities.

Aerotolerantné baktérie – (napr. *Clostridium perfringens*) znášajú až 5 % kyslíka v prostredí.

Aerotolerant bacteria – (e.g. *Clostridium perfringens*) are those that can tolerate up to 5% oxygen in the environment.

Agar – zmesný polysacharidový polymér zo stielok morských rias používaný na spevnenie niektorých tekutých kultivačných pôd pre baktérie.

Agar – mixed polysaccharide polymer from marine algae thallus used to fortify some of the liquid culture media for bacteria.

Agaróza – materiál získavaný frakcionáciou agaru, používa sa na prípravu gélov na elektroforetickú separáciu molekúl DNA.

Agarose – material obtained by agar fractionation and used to prepare gels for electrophoretic separation of DNA molecules.

Ageizmus – diskriminácia ľudí pre ich vek. Je aj prejavom nepriateľského postoja k starým ľuďom.

Ageism – the discrimination against people because of their age. It is also presented as a hostility towards senior citizens.

Agenda/program – plán alebo zoznam položiek, ktorý je poskytnutý účastníkom pracovnej porady vopred, aby boli pripravení na to, o čom sa bude diskutovať.

Agenda – a plan or list of items to be considered at a meeting. It is usually circulated to members in advance of the meeting so that they are aware of what will be discussed at the meeting.

Agent orange – herbicíd a defoliant, fytotoxická látka použitá vo Vietname; zmes 2,4-D a 2,4,5-T v pomere 1 : 1.

Agent orange – herbicide and defoliant; a phytotoxic agent used during the Vietnam war; a mixture of 2,4-D and 2,4,5-T in equal parts.

Aglutinácia – v širšom zmysle zhľukovanie baktérií a iných buniek. V užšom zmysle sérologická reakcia vykonávaná in vitro, ktorej princíp spočíva v tom, že korpuskulárny antigén (aglutinogén) sa v prítomnosti špecifickej protilátky (aglutinínu) alebo lektínu zhľukuje – aglutinuje.

Agglutination – in a broad sense this process represents clumping of bacteria or other cells. In a narrow sense this term refers to a serological reaction performed in vitro, during which a corpuscular antigen (agglutigen) mediates clumping of cells or other particles through its interaction with a specific antibody (agglutinin) or lectin.

Agglutinín – protilátka alebo lektín schopný vyvolať aglutináciu, t. j. zhľukovanie buniek alebo korpuskulárnych teliesok s naviazanými antigénmi (aglutinogénmi). Typickými agglutinínmi sú protilátky schopné agglutinovať erytrocyty (napr. agglutinín anti-A aglutinuje erytrocyty skupiny A a AB).

Agglutinin – an antibody or a lectin that can induce agglutination (clumping) of cells or corpuscular particles with surface-bound antigens (agglutinogens). Typical agglutinins are antibodies that agglutinate erythrocytes (e.g. agglutinin anti-A, which agglutinates erythrocytes of the types A and AB).

Agroterorizmus – úmyselné zneužitie biologických agensov (biologických zbraní) na vyvolanie ochorenia zvierat alebo rastlín motivované politicky, nábožensky alebo ideologicky.

Agroterrorism – the intentional misuse of biological agents (biological weapons) to cause diseases of animals or plants, which can be motivated politically, religiously or ideologically.

AChE – ↗ Acetylcholinesteráza.

AChE – ↗ Acetylcholinesterase.

AIDS – syndróm získanej nedostatočnosti imunity.

Konečné štádium infekcie vyvolanej vírusom ľudskej nedostatočnosti imunity (Human Immunodeficiency Virus – HIV), definované ako osobitný syndróm v roku 1981. Definícia sa vzťahuje na osoby, ktoré javia v absolútnych hodnotách menej ako 200 CD4⁺ T-lymfocytov na μL alebo proporciu CD4⁺ T-lymfocytov (spomedzi všetkých lymfocytov) nižšiu ako 14 %, a to v spojení s ktorýmkoľvek z 26 klinických stavov (oportúnne infekcie, Kaposiho sarkóm, tzv. „wasting syndrome“, pľúčna TBC, recidivujúca pneumónia, invazívny karcinóm cervixu atď.). Medzi oportúnne alebo indikátorové ochorenia spojené s AIDS patria tiež niektoré protozoárne alebo parazitárne infekcie, najmä pneumónia vyvolaná *Pneumocystis carinii* a toxoplazmóza; niektoré infekcie vyvolané hubami, najmä kandidóza pažeráka, trachey, bronchov alebo pľúc a kryptokokóza postihujúca najmä centrálny nervový systém; bakteriálne infekcie vyvolané najmä niektorými mykobaktériami vrátane *Mycobacterium tuberculosis*, ale aj vírusové infekcie, a to predovšetkým cytomegalovírus a herpes simplex. Napokon sa môžu vyskytnúť aj zhubné novotvary, predovšetkým Kaposiho sarkóm, lymfómy, a invazívny karcinóm krčku maternice.

Akceptovateľné riziko – taká miera rizika, ktorú je ochotný nositeľ rizika objektívne podstúpiť a znášať na základe vlastného kvalifikovaného rozhodnutia pretože neohrozuje bezpečnosť dotknutého systému, objektu alebo procesu, nemá zásadný vplyv na jeho funkčnosť alebo neprekračuje parametre stanovené príslušnou všeobecne záväznou normou.

Vo všeobecnosti existujú parametre, ktoré vplyvajú na určenie hranice akceptovateľnosti. Hranice akceptovateľnosti majú ne/písanú formu. Sú charakteristické pre konkrétny čas a priestor. Miera akceptovateľnosti je daná napr. hranicou ALARP (as low as reasonably practicable) a ALARA (as low as reasonably achievable). Parametre, ktoré vplyvajú na určenie hranice akceptovateľnosti sú: právny rámec, psychologické aspekty, kultúra, politika bezpečnosti, vlastnícke vzťahy.

Akreditácia – atestácia treťou stranou týkajúca sa orgánu posudzovania zhody, poskytujúca oficiálne preukázanie spôsobilosti vykonávať špecifické úlohy posudzovania zhody.

Akreditácia (organizácie zdravotnej starostlivosti) – formálny proces, pri ktorom uznávaná inštitúcia, zvyčajne mimovládna organizácia hodnotí a uznáva, že organizácia zdravotnej starostlivosti spĺňa platné, vopred stanovené a uverejnené normy. Akreditačné štandardy sú zvyčajne považované za optimálne a dosiahnuteľné a sú navrhnuté tak, aby podporovali nepretržité úsilie v rámci akreditovaných organizácií. Akreditačné rozhodnutie o konkrétnej organizácii →

AIDS (Acquired Immunodeficiency Syndrome) – syndrome of acquired immune deficiency.

The final stage of the infection caused by the human immunodeficiency virus (HIV), defined as a specific syndrome in 1981. The definition refers to individuals with the CD4⁺ T lymphocyte counts below 200 cells per μL in absolute values, or the CD4⁺ T lymphocytes proportion less than 14% of all lymphocytes in connection with any of the 26 clinical conditions (opportunistic infections, Kaposi's sarcoma, the so-called "wasting syndrome", pulmonary tuberculosis, recurrent pneumonia, invasive cervical carcinoma, etc.). Some protozoan or parasitic infections also belong to the opportunistic or indicator diseases associated with AIDS, especially pneumonia caused by *Pneumocystis carinii* and toxoplasmosis; some infections caused by fungi, especially candidiasis of the esophagus, trachea, bronchi, or lungs and cryptococcosis mainly affecting the central nervous system; bacterial infections mainly caused by some mycobacteria including *Mycobacterium tuberculosis* and also viral infections, especially cytomegalovirus and herpes simplex. Furthermore, malignant neoplasms can occur in individuals suffering from AIDS, particularly Kaposi's sarcoma, lymphomas, and invasive cervical carcinoma.

Acceptable risk – a level of risk, which the risk bearer is willing to take based on his or her own qualified decision, since it does not threaten the security of the system, object or process concerned, has no fundamental influence on its functioning or does not exceed the parameters defined by the corresponding generally binding regulations.

In general, the limits of acceptability are determined by certain parameters. In some cases, these limits are explicitly defined, in other cases they are taken as established practice. They are characteristic for a particular time and place. The acceptability is given, for example, by the ALARP limit (as low as reasonably practicable) and the ALARA limit (as low as reasonably achievable). Parameters that influence the determination of these limits include: legal basis, psychological aspects, cultural traditions, safety policies and the ownership.

Accreditation – granting credit or recognition by third-party upon formal demonstration of competencies to carry out specific conformity assessment tasks.

Accreditation (of the health care organization) – a formal process by which a recognized body, usually a non-governmental organization, assesses and recognizes that a health care organization meets applicable pre-determined and published standards. Accreditation standards are usually regarded as optimal and achievable, and are designed to encourage continuous improvement efforts within accredited organizations. An accreditation decision about a specific health care organization →

zdravotnej starostlivosti je vypracované po periodicom hodnotení na mieste tímom odborných recenzentov zvyčajne každé dva až tri roky. Akreditácia je často dobrovoľný proces, ktorého sa organizácie rozhodnú zúčastniť, zvyčajne nevyžadovaný zákonom.

Akreditačná značka – značka vydaná akreditačným orgánom pre akreditované orgány posudzovania zhody na označovanie stavu akreditácie.

Akreditačný orgán – autoritatívny orgán, ktorý vykonáva akreditáciu.

POZN.: Autorita akreditačného orgánu je všeobecne odvodená od vlády.

Aktíva – 1. zdroje s ekonomickou hodnotou, ktoré sú majetkom jednotlivca, firmy alebo štátu.

2. položka účtovnej závierky, predstavuje všetok majetok firmy.

3. súhrn personálnych, materiálnych a duchovných hodnôt, ktoré umožňujú príslušnému subjektu vykonávať plánovanú činnosť.

Aktivácia – implementácia schopnosti, procedúr, aktivít a plánov na zachovanie kontinuity prebiehajúcich procesov a javov ako reakcia na vzniknutý krízový jav a v nadväznosti na vyhlásenie mimoriadnej situácie alebo krízového stavu s cieľom minimalizovať škody a straty.

Aktivita rádionuklidu, A – predstavuje počet nukleárných procesov (dezintegrácií) za jednotku času:

$$A = -(dN / dt)$$

kde dN je počet nukleárných procesov a dt je časový interval.

Jednotkou aktivity je becquerel ($1 \text{ Bq} = 1 \text{ s}^{-1}$; staršia jednotka je Curie. $1 \text{ Curie} = 3,7 \times 10^{10} \text{ Bq}$).

Aktivita, A – očakávaná hodnota počtu jadrových premien v danom množstve látky za jednotku času. SI jednotkou aktivity je recipročná sekunda (s^{-1}) a jej špeciálny názov je becquerel (Bq).

Aktivitný medián aerodynamického priemeru – hodnota aerodynamického priemeru pri ktorej je 50 % rádioaktivity v konkrétnom aerosóle viazanej na častice väčšie a 50 % na častice menšie ako AMAD.

Aktívny transport – transportný mechanizmus, ktorý prebieha proti smeru elektrochemického gradientu a vyžaduje prísun energie (ATP). Podieľajú sa na ňom proteínové prenášače v plazmatickej membráne, ktoré sa viažu s molekulami alebo iónmi a pomáhajú im v prechode cez membránu proti smeru koncentračného gradientu.

Akustické pole – priestor, v ktorom sa šíri zvukové vlnenie.

is made following a periodic on-site evaluation by a team of peer reviewers, typically conducted every two to three years. Accreditation is often a voluntary process, in which organizations choose to participate, rather than one required by law and regulation.

Accreditation symbol – symbol issued by an accreditation body to be used by accredited CABs to indicate their accredited status.

Accreditation body – authoritative body that performs accreditation.

NOTE: The authority of an accreditation body is generally derived from the Government.

Assets – 1. the resources with economic value that an individual, corporation or country owns or controls.

2. A balance sheet item representing what a company owns.

3. a summary of personal, material and intellectual/spiritual values, which enable the corresponding subject to carry out the planned activity.

Activation – the implementation of procedures, activities and plans to maintain continuity of the ongoing processes and phenomena in response to crisis or in connection with declaration of the state of emergency, with the goal to minimize damages and losses.

Activity of a given radionuclide, A – the number of nuclear transitions (disintegrations) per unit of time:

$$A = -(dN / dt)$$

where dN is the number of nuclear transitions (disintegrations) and dt is the time interval.

The unit of activity is becquerel ($1 \text{ Bq} = 1 \text{ s}^{-1}$; the older unit is Curie. $1 \text{ Curie} = 3,7 \times 10^{10} \text{ Bq}$).

Activity, A – the expected number of nuclear transformations occurring in a given quantity of material per unit time. The SI unit of activity is per second (s^{-1}) and its special name is becquerel (Bq).

Activity Median Aerodynamic Diameter (AMAD) – the value of aerodynamic diameter such that 50% of the airborne radioactivity in a specific aerosol is associated with particles greater than the AMAD and 50% of the airborne radioactivity is associated with particles smaller than the AMAD.

Active transport – transport mechanism, which takes place against the direction of the electro-chemical gradient; it, requires the supply of energy (ATP). Carrier proteins in the plasma membrane bind with molecules or ions and assist in their passage through the membrane against the forces of a concentration gradient.

Acoustical field – space in which sound waves are propagating.

Akustický tlak – rozdiel medzi okamžitým tlakom v ľubovoľnom bode a atmosférickým tlakom v tomto bode. Okamžitá hodnota akustického tlaku kolíše okolo referenčnej hodnoty atmosférického tlaku.

Akútna akustická trauma – porušenie mechanickej odolnosti tkanív ucha, ktorá je spôsobená extrémne vysokými hladinami hluku nad 120 dB. Môže nastať poškodenie štruktúr ucha – blany bubienka, stredo-ušných kostičiek i vnútorného ucha s roztrhnutím Cortiho orgánu s následným krvácaním a nekrózou sluchových buniek, čo vedie k trvalému poškodeniu sluchu (irreverzibilné zmeny).

Akútna expozícia – jednotlivá expozícia nebezpečnému faktoru.

Akútne respiračné infekcie, prípady a úmrtia – počet prípadov a úmrtí zaznamenaných alebo odhadnutých z respiračných infekcií počas posledného roku, pre ktorý sú k dispozícii platné štatistické údaje.

Akútne účinky – zmena, ktorá sa prejaví v organizme v relatívne krátkom čase (minúty, hodiny, dni) po expozícii.

Akvizícia – získavanie nových zákazníkov, inzerentov a pod. V poisťovníctve ide o získavanie nových poisťencov a predaj poisťných produktov.

ALARA – skratka „tak nízko, ako je rozumne dosiahnuteľné“. Vyjadruje, že dizajn a používanie zdrojov ionizujúceho žiarenia a postupov, ktoré sú spojené s ich použitím, by mali byť také, aby zabezpečili, že expozícia bude udržiavaná tak nízko, ako je to primerane možné, berúc do úvahy ekonomické a sociálne faktory.

Alela dominantná – alela, ktorá určuje konkrétnu formu (kvalitu) príslušného znaku u heterozygotických jedincov.

Alela recesívna – alela, ktorá sa neprejavuje vo fenotype heterozygota a ňou kódovaná forma znaku sa môže utvoriť iba v neprítomnosti dominantnej alely, t. j. u recesívneho homozygota.

Alely – zodpovedajú za odlišné varianty toho istého znaku (napr. gén pre krvnú skupinu v systéme ABO má tri alely: A, B, O). Ak má jedinec rovnaké alely pre daný znak, označuje sa ako homozygot, v prípade nerovnakých alel ide o heterozygota.

Alergén (senzibilizujúci faktor) – typ antigénu, ktorý dokáže navodiť hypersenzitívnu reakciu I. typu, pri ktorej vznikajú IgE protilátky. Pri prvom kontakte spôsobí len malú alebo žiadnu reakciu u ľudí alebo u testovaných zvierat. Po opakovanej expozícii však napriek tomu môže spôsobiť značnú odpoveď, ktorá sa nemusí obmedziť len na miesto kontaktu. Kožné alergie (napr. na kovy ako sú nikel a chróm) sú najčastejšou formou senzibilizácie pri práci. Respiračné alergické reakcie na niektoré chemické látky (napr. izokyanáty) sa môžu taktiež vyskytnúť.

Sound pressure – the difference between the actual pressure at any point in the field and the atmospheric pressure at that point. Instantaneous sound pressure level fluctuates around the reference value of atmospheric pressure.

Acute acoustic trauma – a type of sensory hearing loss due to injury to the hearing mechanisms in the inner ear, caused by very loud noise above 120 dB; it may result in damage to the structures of the ear tympanic membrane, middle ear ossicles and inner ear Corti organ with rupture with subsequent hemorrhage and necrosis of hair cells, leading to permanent hearing damage (irreversible changes).

Acute exposure – a single exposure to a hazardous agent.

Acute respiratory infections, cases and deaths – the number of cases and deaths recorded or estimated from respiratory infections during the most recent year for which valid statistics are available.

Acute effect – a change that occurs in the body within a relatively short period of time (minutes, hours, days) following exposure.

Acquisition – acquiring new customers, advertisers and the like. In insurance, this term means getting new customers and sales of the insurance products.

ALARA – an acronym for ‘As Low As Reasonably Achievable’. A concept meaning that the design and the use of sources, and the practices associated therewith, should be such as to ensure that exposures are kept as low as reasonably practicable, with economic and social factors taken into account.

Dominant allele – the allele that determines the particular form (quality) of the trait of heterozygous individuals.

Recessive allele – allele, which does not manifest itself in the heterozygous phenotype, and the trait form encoded by it can be formed only in the absence of dominant allele, i. e. in recessive homozygote.

Alleles – they are responsible for different variants of the same trait (e.g. human gene for ABO blood group has three alleles: A, B, O). If an individual has the same alleles for a given trait he is referred to as the homozygote, in the case of unequal alleles he or she is a heterozygote.

Allergen (sensitizer) – a type of antigen capable of stimulating a type I hypersensitivity through the production of IgE antibodies. On first exposure allergen causes little or no reaction in humans or test animals. However, on repeated exposure, it may cause a vigorous response not necessarily limited to the contact site. Skin sensitization (e.g. to metals such as nickel or chromium) is the most common form of sensitization in the workplace. Respiratory sensitization to some chemicals (e.g. isocyanates) is also known to occur.

Alfa častica – kladne nabitý vysoko energetický fragment jadra, ktorý sa skladá z dvoch neutrónov a dvoch protónov (jadro hélia).

Alpha particle – a positively charged highly energetic nuclear fragment, comprised of two neutrons and two protons (helium nucleus).

Alternatívna hypotéza – hypotéza, podľa ktorej nie sú rozdiely pozorované vo vzorke výsledkom náhody, ale nejakého nenáhodného vplyvu.

Alternative hypothesis – the hypothesis that sample observations are influenced by some non-random cause.

Ambulantný pacient – osoba, ktorá ide do zdravotníckeho zariadenia na konzultáciu, nie je prijatá do zariadenia a nezaberá nemocničné lôžko v hociakej dĺžke času.

Outpatient – a person who goes to a health care facility for consultation, is not admitted to the facility and does not occupy a hospital bed for any length of time.

Americký trhový model – tento model zdravotnej starostlivosti kladie dôraz na dobrovoľné súkromné zdravotné poistenie a sociálne zabezpečenie, pričom je doplnený programami podpory zdravotnej starostlivosti pre starých a invalidných občanov nad 65 rokov (Medicare) a sociálnymi potrebami občanov (Medicaid).

US market model – this model emphasizes the voluntary private health insurance and social security schemes complemented by a health care support for the elderly and disabled citizens over 65 (Medicare) and social needs of citizens (Medicaid).

Amfitrichá – baktérie, ktoré majú na každom póle po jednom alebo niekoľkých bičíčkoch.

Amphitrichous – bacteria with one or a few of flagella at both ends.

Aminokyselina – základná stavebná jednotka proteínov. Karboxylová kyselina (zlučennina s -COOH skupinou) obsahujúca aminoskupinu (-NH₂) a vedľajšiu skupinu (postranný reťazec), špecifickú pre každú aminokyselinu. Hlavnými prvkami aminokyselín sú uhlík, vodík, kyslík a dusík, postranné reťazce obsahujú aj iné prvky. Je známych okolo 500 aminokyselín. Klasifikujú sa rôznym spôsobom – na základe umiestnenia funkčných skupín (alfa, beta, gama, delta), alebo na základe štruktúry postranných reťazcov. Z množstva aminokyselín vyskytujúcich sa v prírode sa 20 (resp. 22) uplatňuje ako základná stavebná jednotka bielkovín (proteínov).

Amino Acids – building blocks of proteins, they contain carboxylic acid (-COOH group), amino group (-NH₂) and a side-chain, which is specific for each amino acid. The main elements in amino acids are carbon, hydrogen, oxygen and nitrogen; the sidechains may contain other elements. There is about 500 known amino acids, which are classified in different ways, e.g. on the basis of the location of functional groups (alpha, beta, gamma, delta) or by chemical structure of their side-chains. Among known amino acids occurring in the nature, 20 (or 22) are found as basic building units of the proteins.

Amitóza – priame, nepohlavné nemitotické delenie buniek, reprodukcia jednoduchých prokaryotických organizmov (baktérií, prvokov) a spôsob množenia alebo rastu plodových obalov niektorých stavovcov. Ide o delenie buniek rozdelením jadra a cytoplazmy bez tvorby deliaceho vretienka alebo formovania chromozómov. Je to duplikácia DNA a následné rozdelenie bunky na dve dcérske bunky binárnym štiepením.

Amitosis – direct, asexual cell division in the absence of mitosis, of simple prokaryotic organisms (bacteria, protozoa) and a method for the multiplication or the growth of fetal membranes of some vertebrates. It is a cell division by division of the nucleus and cleavage of the cytoplasm without spindle formation or condensation of chromosomes. This process includes duplication of DNA and its subsequent division into two daughter cells (binary fission).

Amperometria – skupina elektrochemických analytických metód, pri ktorých sa meria elektrický prúd pri zachovaní konštantného potenciálu medzi pracovnou a referenčnou elektródou.

Amperometry – a group of electrochemical analytical methods that monitor electric current (amperes) while keeping constant potential of the working electrode relative to reference electrode.

Amplifikácia – pomnoženie úseku DNA alebo RNA pri amplifikačných reakciách (napr. PCR, NASBA).

Amplification – the multiplication of a DNA or RNA region in the amplification reactions (e.g. PCR, NASBA).

Anabolizmus – súbor biosyntetických reakcií, ktoré v organizme slúžia na tvorbu zložitejších látok z látok jednoduchších. Tieto reakcie sú závislé na energii získanej z katabolických reakcií.

Anabolism – the set of biosynthetic reactions in the organism that are used to produce more complex substances from simpler substances. These reactions are dependent on energy released from catabolic reactions.

Anaeróbne baktérie – tie, ktoré vo svojom prostredí neznášajú kyslík, pretože jeho prítomnosť im zabráňuje rozmnožovať sa alebo ich zabíja, pričom stupeň neznášanlivosti kyslíka je rozličný.

Anafáza – fáza mitózy, pri ktorej dochádza k separácii chromatíd spojených v centromérach pohybom pozdĺž deliaceho vretienka k opačným pólom bunky.

Analýza citlivosti – systematické zhodnotenie toho, do akej miery sa neistoty vstupov alebo predpokladov modelu premietnu do jeho výstupov. Analýzu citlivosti je možné graficky vizualizovať napr. vo forme tornádo grafu.

Analýza dopadov – identifikuje a vyhodnocuje kľúčové činnosti organizácie za účelom minimalizovania strát analyzovaného objektu, podniku; aplikuje sa za účelom riadenia strát.

Analýza nákladov a efektívnosti – forma ekonomického hodnotenia, kde sú náklady vyjadrené v peniazoch, ale následky sú vyjadrené vo fyzikálnych jednotkách. Používa sa na porovnanie rôznych spôsobov, ako dosiahnuť rovnaký cieľ.

Analýza nákladov a prínosov – porovnanie nákladov a dosiahnutých prínosov, kde náklady i prínosy sú vyjadrené v peniazoch. Obvyklé pravidlo v analýze nákladov a prínosov je, aby pomer prínosov a nákladov (B/C) presiahol 1 alebo $(B - C) > 0$.

Analýza neistoty – stanovenie rozsahu alebo distribúcie neistoty v odhadoch na základe posúdenia neistoty alebo intervalov spoľahlivosti pre všetky vstupy dát a parametrov. Intervaly neistoty by mali v ideálnom prípade zahŕňať všetky zdroje neistoty, vrátane tých, ktoré vyplývajú zo systematických chýb a chýb merania. Na rozdiel od tu uvedeného výkladu všeobecne uvádzané intervaly spoľahlivosti sú založené výhradne na obmenách pozorovaných vo vzorke dát.

Analýza ortuti na prístroji AMA 254 – princípom stanovenia je termický rozklad vzorky o presnom navažku, ktorá sa umiestni na spaľovaciú loďičku a zavedie do spaľovacej trubice, kde sa riadeným ohrevom spaľovacej pece rozloží. Rozkladné produkty sú vedené cez amalgamátor obsahujúci zlato na inertnom nosiči, na ktorom sa selektívne zachytia pary ortuti. Jeho následným zahriatím sa vypudí ortuť z amalgamátora, a napokon sa vykoná spektrofotometrické meranie absorbancie pri vlnovej dĺžke 254 nm, ktoré indikuje koncentráciu atómov Hg v kvete. Táto metóda nevyžaduje spracovanie vzorky pred vlastnou analýzou.

Analýza potenciálneho zdroja ohrozenia – identifikácia možného zdroja ohrozenia a posúdenie jeho vplyvu na referenčný systém, dej alebo proces.

Anaerobic bacteria – they cannot tolerate the oxygen in their environment because its presence inhibits their reproduction or kills them and their degree of oxygen intolerance is different.

Anaphase – the phase of mitosis during which the daughter chromatids joint in the centromeres separate along the spindle, moving out from each other to the opposite poles of a cell.

Sensitivity analysis – systematic determination of the degree to which the uncertainty of the output of a model is attributable to the uncertainties of its inputs or underlying assumptions. Sensitivity analysis can be graphically presented, e.g., by tornado diagram.

Impact analysis – identifies and evaluates the key activities of an organization in order to minimize losses in the analyzed object or company; it is applied in order to control losses.

Cost-effectiveness analysis – a form of economic evaluation where costs are expressed in money terms but consequences are expressed in physical units. It is used to compare different ways of achieving the same objective.

Cost benefit analysis – a comparison of costs and achieved benefits, where both costs and benefits are expressed in monetary terms. The usual rule in cost benefit analysis is for the benefit-cost ratio (B/C) to higher than 1 or for $(B - C) > 0$.

Uncertainty analysis – estimation of range or distribution of uncertainty in estimates based on an assessment of the uncertainty or confidence intervals for all data and parameter inputs. Uncertainty intervals should ideally include all sources of uncertainty, including those arising from systematic biases and measurement error. In contrast, generally reported confidence intervals are based solely on the variation observed in sample data.

Mercury analyze on AMA 254 – measurement of Hg is based on the principle of mercury vapor generation and its consecutive trapping and enrichment in a gold amalgamator. After drying, the sample is subjected to thermal decomposition in an oxygen stream in a furnace at the atmospheric pressure. The residues of thermal decomposition are taken through the amalgamator by the oxygen stream. The amalgamator is consequently heated to high temperature and the trapped mercury is released into measured cuvettes, where it is quantified by spectrophotometry at 254 nm. No sample preparation is necessary.

Analysis of possible source of threat – identification of a possible source of threat and assessment of its effects on the reference system or process.

Analýza rizika – 1. súčasť procesu komplexného posudzovania rizík, stanovovania významnosti ich zdrojov, príčin a veľkosti, podrobnej identifikácie rizík, skúmania ich vzájomných vzťahov a z nich očakávaných dopadov na javy a procesy, človeka, majetok a životné prostredie.

2. sústavné sledovanie a následné zapracovanie možného vývoja odlišného oproti východným podmienkam do rozpočtu tak, aby mohol na odlišné udalosti reagovať.

Analýza úrazov – proces systematického hodnotenia úrazovej štatistiky na identifikovanie trendov z takých hľadísk ako je vek, pohlavie, zamestnanie, pri výkone ktorého sa stal úraz, časť tela postihnutá úrazom, stroje a zariadenia podieľajúce sa na úraze, pracovné činnosti a procesy, ktoré sa uplatnili pri úraze, čas, dňa, miesto, frekvencia výskytu, závažnosť výskytu a ich relatívne zastúpenie.

Analýza územia – jeden zo základných dokumentov civilnej ochrany, ktorý analyzuje územný celok z pohľadu ohrozenia života, zdravia a majetku na základe možnosti vzniku mimoriadnej udalosti. Posudzuje nebezpečenstvo pre prípad vzniku mimoriadnej udalosti s ohľadom na zdroje ohrozenia.

Proces podrobnej identifikácie rizík, určovania ich zdrojov a veľkosti, skúmania ich vzájomných vzťahov a predpovedania rozsahu negatívneho vplyvu na systém v prípade vzniku krízovej situácie.

Analýza územia je posúdenie nebezpečenstva pre prípad vzniku mimoriadnej udalosti s ohľadom na zdroje ohrozenia. Analýza územia sa vyhotovuje vo forme súboru dokumentov.

Anatoxín – (toxoid), bakteriálny exotoxín, ktorého toxicita bola určitým spôsobom znížená, resp. potlačená (napr. zahriatím, alebo pôsobením formaldehydu), pričom jeho antigenicita zostala zachovaná, takže môže podnietiť tvorbu špecifických protilátok.

Aneuploidia – odchýlka od normálneho diploidného počtu chromozómov, pri ktorej počet chromozómov nie je celistvým násobkom haploidného počtu chromozómov $1n$ (niektoré chromozómy chýbajú alebo sú navyše). Nádorové bunky majú často chýbajúce alebo nadbytočné chromozómy. Aneuploidia je príčinou genetických porúch a vrodených chýb. Najčastejšími aneuploidiami sú trizómie ($2n+1$) a monozómie ($2n-1$).

ANOVA – (analýza rozptylu) spôsob štatistickej analýzy, ktorý sa používa na zhodnotenie rozdielu medzi priemermi dvoch alebo viacerých skupín premenných. ANOVA porovnáva rozptyl dát vnútri skupín s rozptylom dát medzi skupinami a počíta štatistiku F , z ktorej sa dá vypočítať pravdepodobnosť, že pozorovaný rozdiel priemerov medzi skupinami je výsledkom náhody (p -hodnota). ANOVA má viacero variantov (napr. jednofaktorová analýza rozptylu, analýza rozptylu pri dvojitom triedení).

Risk analysis – 1. part of the process of a complex assessment of a risk, which includes determination of the importance of its sources, causes and magnitude; identification of the risks, examination of their mutual relationships and their impacts on various processes, people, property and environment.

2. continuous monitoring and reflecting of changes from original conditions in the budget, in order to develop preparedness to various events.

Injury analysis – systematic evaluation of the statistics of injuries to identify trends based on variables such as age, sex, occupation of those getting injured in workplace, part of the body affected, machinery involved, relevant process or work activity, time of day, location, frequency, and severity (injury severity rate).

Territory analysis – one of the fundamental civil protection documents, which contains analysis of a territorial unit with respect to life, health and property risks resulting from emergency incidents. Territory analysis provides the assessment of the risks in case of emergencies including possible sources of threats.

The process aimed at meticulous identification of risks, determination of their sources and magnitude, examination of their mutual relationships and prediction of their negative systemic impacts in crisis situations.

The territory analysis is the process of reviewing threats associated with emergency incidents with consideration to the sources of the threats. The format of the territory analysis is a collection of documents.

Anatoxin – (toxoid), the bacterial exotoxin whose toxicity has been reduced or completely suppressed (e.g. by heating or by the action of formaldehyde), while its antigenicity remained preserved, so that it can stimulate the production of specific antibodies.

Aneuploidy – a deviation from the normal diploid number of chromosomes, when the number of chromosomes is not an integer multiple of the haploid chromosome number $1n$ (some chromosomes are missing or extra). Cancer cells often carry extra or missing chromosomes. Aneuploidy also causes genetic disorders and birth defects. The most common aneuploidies are trisomies ($2n+1$) and monosomies ($2n-1$).

ANOVA – (Analysis of Variance) a method of statistical analysis used to evaluate the differences among the means of two or more groups. ANOVA compares within-group and between-group differences and calculates F -statistics that can be used to calculate probability of obtaining the observed between-group differences by chance (p -value). There are several types of ANOVA (e.g. one-way ANOVA, two-way ANOVA, etc.).

Antibiotiká, ATB – organické zlúčeniny rozmanitých, často veľmi neobvyklých štruktúr, produkované rôznymi organizmami (baktérie, kvasinky, plesne aj rastliny), ktoré špecificky inhibujú rast mikroorganizmov (bakteriostatické ATB) alebo ich priamo ničia (baktericidné ATB).

K najdôležitejším skupinám ATB patria penicilíny, cefalosporíny, makrolidy, tetracyklíny, chlórampfenikol a jeho deriváty, ďalej linkozamidy, aminoglykozidy, polypeptidové a glykopeptidové ATB.

Antidotum – liečivo pôsobiace špecificky proti otrave konkrétnou látkou alebo skupinou príbuzných látok.

Antifóbický – pôsobiaci proti fóbii, t. j. proti perzistentnému, excesívnemu a nedôvodnému strachu z konkrétnych objektov alebo špecifických situácií (tzv. kryštalizovaná úzkosť).

Antigén – vysokomolekulová organická látka (najčastejšie proteínového, polysacharidového alebo glykolipidového charakteru), ktorá po vniknutí do organizmu vyvolá špecifickú imunitnú odpoveď.

Rozlišujú sa korpuskulárne antigény (baktérie, ricketsie, vírusové častice, častice latexu...) a nekorpuskulárne antigény (baktériové toxíny, enzýmy, extrakty mikroorganizmov).

Antigenémia – prítomnosť antigénu v krvi.

Antigenicita (imunogenicita) – schopnosť antigénov vyvolať špecifickú imunitnú odpoveď.

Antigénny determinant (epitop) – tá časť molekuly antigénu, na ktorú sa špecificky viaže príslušná protilátka alebo T-lymfocyt.

Antigénny posun (drift) – postupné menšie zmeny v sekvencii aminokyselín polypeptidových reťazcov povrchových vírusových antigénov spôsobené vplyvom genetických mutácií a selekčného tlaku. Dôsledkom antigénneho posunu je antigénna odlišnosť prípadne až vznik nových variantov vírusov (vírusy chrípky, rotavírusy a pod.).

Antigénny skok (shift) – náhla a zásadná zmena polypeptidov povrchových vírusových antigénov, vysvetľovaná napr. ako dôsledok výmeny antigénnych komponent medzi rôznymi kmeňmi vírusov. Skok v prípade vírusu chrípky A je vysvetľovaný výmenou antigénnych komponent medzi ľudskými a zvieracími chrípkovými kmeňmi ku ktorej dochádza v bunkách súčasne infikovaných obidvomi kmeňmi. Takto sa vysvetľuje vznik nových kmeňov vírusu chrípky A voči ktorým je hostiteľská populácia vnímavá, následkom čoho dochádza k epidemickému a pandemickému šíreniu chrípky A.

Anticholinergikum – (tiež parasympatolytikum), liečivo blokujúce cholinergné účinky.

Antibiotics, ATB – organic compounds of various, often very unusual structures produced by various organisms (bacteria, yeasts, molds and plants) that specifically inhibit the growth of microorganisms (bacteriostatic antibiotics) or directly destroy them (bactericidal antibiotics).

The most important groups of antibiotics include penicillins, cephalosporins, macrolides, tetracyclines, chloramphenicol and its derivatives, as well as lincosamides, aminoglycosides, polypeptide and glycopeptide antibiotics.

Antidote – drug specifically acting against intoxication by a specific agent or a group of similar agents.

Antiphobic – acting against phobia, i. e. a persistent fear from particular objects or situations that is excessive and unreasonable.

Antigen – high molecular organic substance (most often of protein, polysaccharide or glycolipide type) that induces a specific immune response in an organism.

There are corpuscular antigens (bacteria, rickettsia, viral particles, latex particles...) and non-corpuscular antigens (bacterial toxins, enzymes, extracts of microorganisms).

Antigenemia – the presence of an antigen in the blood.

Antigenicity (immunogenicity) – the ability of an antigen to induce specific immune response.

Antigenic determinant (epitope) – the part of the antigen molecule to which the corresponding antibody or T lymphocyte bind specifically.

Antigenic drift – consecutive minor changes in the amino acid sequence of the polypeptide chains of viral surface antigens due to mutations and selection pressure. The antigenic drift results in the antigenic diversity and eventually in the emergence of new variants of viruses (influenza viruses, rotaviruses, etc.).

Antigenic shift – a sudden and substantial change of the viral surface antigens resulting from, for example, the exchange of antigenic components between different strains of viruses. The shift in the case of influenza A virus is explained by the exchange of an antigenic component between human and animal influenza strains that occurs in the cells simultaneously infected by both viral strains. This mechanism explains the emergence of new strains of influenza A virus, to which the host population is susceptible, which subsequently allows epidemic and pandemic spread of influenza A.

Anticholinergic drug – (also parasympatholytic drug) drug blocking cholinergic effects.